

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Видавничий дім Дмитра Бураго

Наукове видання

«**МОВА І КУЛЬТУРА**»

Випуск 20

Том II (187)

Київ
2017

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

Издательский дом Дмитрия Бурого

Научное издание

«ЯЗЫК И КУЛЬТУРА»

Выпуск 20

Том II (187)

Киев
2017

положений, которые сделают возможным линвопрагматический подход к исследованию этих текстов в разных лингвокультурах. Представленный анализ ориентирован на христианско-европейскую культурную традицию, так как материалом служат тексты украинской и англоязычной литератур.

Ключевые слова: философия, функции страха, тексты дискурса ужасов, субъект-источник страха, субъект-реципиент страха, оппозиция.

Sazonova Ya.Yu., PhD (Linguistics)

H.S. Skovoroda national pedagogical university, Kharkiv, Ukraine

PHILOSOPHIC BASICS OF TEXT CREATION AND TEXT PERCEPTION IN HORROR DISCOURSE

The article is aimed at the reasoning of the philosophic basis of text creation and text perception in horror discourse in the attempt to formulate universal conventions that would allow further linguistic-pragmatic approach to studying these texts in different lingual cultures. The present analysis is directed at the Christian-European cultural tradition as far as the material is texts of Ukrainian and English speaking literatures.

Key words: philosophy, functions of fear, texts of horror discourse, subject-source of fear, subject-recipient of fear, opposition.

УДК 811.161.2'42

Черненко О.І.

ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, Харків

ЖИТТЯ ЯК ДУХОВНА ЦІННІСТЬ У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ ВІКТОРА БОЙКА (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ОБЛИЧЧЯМ ДО БАГАТТЯ»)

У статті висвітлено поняття духовної цінності життя як складника поетичної мовної картини світу у творчості Віктора Бойка, визначені аспекти, у яких розкривається це поняття, проаналізовано природу лексико-семантичних зв'язків між мовною й культурною картинами світу митця, розмежовано сфери життя духовного й життя суспільного, виділено життя як ціннісний чинник існування особистості, що є одним із провідних начал у формуванні творчої індивідуальності поета.

Ключові слова: мовна картина світу, життя, духовні цінності, особистість, творча індивідуальність, культура.

Питання духовного розвитку й становлення суспільства було й досі залишається актуальним. Функціонування й еволюція нації, на думку багатьох учених, починається не тільки з усвідомлення соціумом моральних і матеріальних цінностей, а також з набуття й удосконалення особистісних навичок, відчуттів та прагнень, пошуку пріоритетів

© Черненко О.І., 2017

у формуванні духовного світу людини як такої. Духовність особистості безпосередньо виявляється в тому, що людина має жити в гармонії зі своїм внутрішнім світом, а також зі світом зовнішнім. Вона повинна творити свій власний внутрішньо ціннісний світ, у якому будуть чітко визначені морально-етичні засади формування системи цінностей. З соціологічного кута бачення такі вчені як М.М. Кір'ян, Т.І. Власова, Т.М. Талько, М.П. Безкровайна, Ю.В. Осичнюк, Н.І. Жигайло, А.Г. Хорунжий І.Ю. Набруско, та інші вважають, що духовність є невід'ємною складовою морально-етичних цінностей. На думку ж С.Я. Єрмоленко, О.О. Маленко, К.Ю. Голобородька, П. Селігея, Н.П. Киселюк, Е.К. Коляди, В.Г.Сухенко, – морально-етичні, швидше за все, співвідносяться з культурними, національними цінностями. Існує також низка думок про те, що моральні й матеріальні цінності є частиною одного ланцюга. Намагання класифікувати духовні цінності саме на загальнолюдські й особистісні є найдоречнішим у даному дослідженні й визначає актуальність статті. Бо до категорії загальнолюдських цілком можна віднести національні й культурні, як і до особистісних – внутрішні морально-етичні цінності.

Мета статті – виокремити й проаналізувати особливості вираження духовної цінності життя в поезії Віктора Бойка.

Об'єкт дослідження – мова поетичних творів митця.

Предмет – лінгвістичні засоби вираження поняття життя як духовної цінності в художньому світі майстра слова.

Опрацювавши певну кількість творів Віктора Бойка, заглибившись у його поетичний світ як особистості, поета, людини, можна помітити, що мораль, ціннісне ставлення до людей, існування особистості в соціумі й життя зокрема є наскрізними мотивами збірки майстра поетичного слова під назвою «Обличчям до багаття». Ця збірка вперше побачила світ у 1985 році і стала утвердженням ліричного «Я» поета, яскраво виокремила його як особистість на літературній ниві, надала художньому слову виразності та міцності. Тут і вірші про духовну єдність поколінь – «У три струмочки в'ються голоси...», і про людські стосунки в суспільстві – «Не старайсь, не пригадуй...», родині – «Серпневий день...», між друзями однолітками – «А змії летіти не хотів...», батьками й дітьми – «Золоте колосся сонця...», чоловіками й жінками – «Її весняно звали – Марта.», і про повоєнне страшне дитинство автора – «Давайте, хлопці, гратись у війни...», й про швидкоплинність життєвого часу – «Перепис», і неминучість уходу в небуття – «Тоді...» ...

«Галерея образів, які корелюють із поняттями теплою, рідною, так звані «соціальні замальовки», – так характеризує вірші Віктора Бойка Анатолій Перерва, у вступному слові до збірки «Обличчям до багаття» [3, С.165]. Назва цієї збірки символічна, означає, що автор повернений обличчям до людей, їхнього тепла, їхнього болю. Обличчям до когось – синонім прямого нелукавого погляду, коли людина стоїть на повен зріст перед життям. Життєвий шлях людини, її переконання, внутрішні відчуття, емоції є основними мотивами Бойкової збірки. Емоційний стан ліричного героя то підносить читача на вершини відчуттів, то змушує замислитися над тим, що час, відпущений людині на Землі, плине дуже швидко, й треба встигнути залишити по собі добру пам'ять. Щодо емоційного стану, в якому перебуває особистість у творах митця, то такі дослідники як Н. П. Киселюк та

Е.К. Коляда, розглядаючи емоційний стан особистості наголошують на тому, що «доволі часто репрезентація емоцій буває прямо пов'язаною з культурою, до якої належить

людина. Емоції як найважливіші прояви внутрішнього психічного життя людей категоризуються, утворюючи на ментальному рівні свідомості емоційну концептосферу. Концептосфера емоцій або емоціоконцептосфера – це світобачення, спроектоване емоційною сферою свідомості індивіда» [4, С.63].

О.О. Маленко дотримується думки про те, що «народнопоетичний досвід – це вияв колективної лінгвокреативної діяльності людини, у якій закодовані ментально важливі цінності буття. Чинником зовнішньої й внутрішньої адаптації етносу до умов свого фізичного існування є *життєвість* як основна генетична властивість людини. Життєвість українців виявлялася насамперед у динамічному й рухливому способі життя, працездатності, потужній енергетичності. Фізична активність є проявом повноцінного життя й має найвищий аксіологічний рейтинг у парадигмі цінностей буття» [5, С.11].

За словами К.Ю. Голобородька, «тема життя посідає одне з центральних місць серед вічних цінностей Буття і Всесвіту. Ця категорія осмислюється світоглядно-релігійними системами, мистецькими способами осягнення світу.

Феноменальна категорія ЖИТТЯ є обов'язковим елементом концептосфери української лінгвокультури, що відповідним чином відбивається і в мовній картині світу. Сучасні лінгвістичні дослідження акцентують увагу на тому, що найбільш широко і різноманітно представлені в мовленні середня й кінцева фази життєвого процесу, які варіюються в залежності від спрямованості дій, активності та бажань суб'єкта. Так зусилля мовців спрямовані здебільшого на продовження чийогось життя, пов'язані зі свідомим впливом на своє або інше життя, що спричиняє зміни в ньому» [3, С.270 – 271].

Так і у віршах В.Бойка: автор намагається вплинути на життя ліричного героя, підказуючи, допомагаючи зробити правильніший крок, гарний вчинок, який запам'ятається наступними поколіннями. Тож, символічними є й ті рушники, що вишивають дівчата в однойменному вірші, бо вони осмоблюють і нелегкий життєвий шлях людини, й родинне тепло, й мамину любов, і всі ті події, які чекають ліричного героя протягом життя: *Дівчата вишивають рушники // до нитки нитка і до пісні пісня – // і хрестикам на полотні не тісно, // і гладь ляга розлого з-під руки. // І дні пірнають в тихі вечори, // де «я з тобою на рушничок стану», // якщо з чужинського лихого стану // стріла не викреше мій смертний крик. // Дівчата вишивають рушники, // а мати вишива мені сорочку, // щоб біло й червоно було синочку, // щоб чорно не було, хова нитки. // Махне з дитинства білими крильми // сорочка, не одягана ні разу. // Вона на мене не трима образи – і шле звідтіль тепло серед зими.*[1, С.20].

Поміж всіх образів – й образ героя, тотожний авторові, й вірш «Іще далеко час цвітіння лип...», де йдеться про чоловіка-мандрівника, для якого магір ладна зробити навіть диво, аби його життєвий шлях був щасливим.

ЖИТТЯ – ДОРОГА: *Іще далеко час цвітіння лип – // пора зелених коників і вишень // і найтепліших в світі літніх злив, // що головатих соняхів колишуть. // Ще торба – та, що скотиться колісь // із горба, спочиває на узвишші, // а за село моя матуся виїшла, // аби до мене небо прихилить. // Давно-давно від тихого порога // товгуца повела мене дорога // не в хлібороби – у мандрівники. // Я – сонях, мамо, що спішить у літо, // туди, де зливи найтепліші в світі, // де сходить сонце з вашої руки.*[1, С.17].

Знову поет звертається до людей, пропускаючи їх почуття через своє ліричне «я», проте в збірці все більше звучить поетове особисте, роздуми про час, відпущений на

життя, про його швидкоплинність. Для В. Бойка важливе все, все турбує його, багато від чого робиться гірко, бо з віком меншає душевної легкості, з досвідом усе глибше прозираєш суть речей.

ЖИТТЯ – ЧАС: *Цінив я час. Я скрізь читав – // в метро, в автобусах, в трамваях. // Очей від книг не відривав я, // вважаєш тямущим неспроста. // Ті, що траплялися в пути, // здавалися людьми пустими: // сидять, нудьгують, як в пустині... // А я в полоні почуттів. // ...Я говорив собі: «Авжеж... // Читай. Напевно, знадобиться. // Та вчись живі читати лиця, // допоки серед них живеш».* [1, С.19].

ЖИТТЯ – ТОДІ: *Тоді нам бракувало слів // очам відваги не ставало // і пара пізніх журавлів // проміння з рук твоїх клювали.*

ЖИТТЯ – ТЕПЕР: *... А нині слів зеленolist, // стрічались погляди вже звикли. // І рук твоїх відважний виклик, // що крильми у політ знялись.*[1, С.39].

ЖИТТЯ – ПОПЕРЕДУ: *А вже затісно тим брунькам, // що завтра вперше стануть листям. // І далина лунка, лунка – // в таку вслухавсь малим колись ти. // А небеса – // для віршів тло. // Їх вічними писати перами. // І збудеться, що не збулось. // І все попереду. // Попереду...* [1, С.27].

ЖИТТЯ – ЗАВТРА: *У Ваших віршах ластівки летять, // а в мене листя безнадійно жовкне. // Іще сьогодні бешкетує жовтень, // а завтра ... Вже не буде вороття. // ... Гримлять копитами небесні коні, // ще й дощ у тулумбаси вибива, // щоб Вашим віршам в літо виступать – // в похід під неба синім-синім шовком. // І нащо знати їм, що в мене жовтень, // а завтра... Завтра буде листопад.* [1, С.35].

Наприклад, у поезії Віктора Бойка «Перепис» герой приходиться фіксувати кількість населення й бачить, що в хаті живуть лише двоє старих, точніше «**дві долі**». Слово **доля** як синонім до «**життя**» ілюструє мотив людського нелегкого шляху, адже «**доля**» – щось тягле, осяжне, зболене, зморене й водночас просвітлене, мудре. Старенькі дивляться у світ самі, бо «доньки повіддавані далеко», а сини вбиті на війні:

ЖИТТЯ – ДОЛЯ: *Теплий вітер тишився роздоллям, // у садках сповільнюючи біг. // – Скільки в хаті вас живе? // – **Дві долі**... // – Її більш нікого? // – І нікого більш... // Дочки повіддавані далеко, // а над хлопцями чужа земля, // з сорок третього ждемо із Веклоу, // тільки ні... Не пишуть звіділя... // ...Я пішов. // Таке переписати, ні, не встигнеш і за сотню літ. // А **дві долі** з однієї хати // **дивляться і дивляться услід**.* [1, С.10].

Кожну з цих доль, поет переживає співчуваючи, радіючи їхньому щастю й розділяючи їхні болі.

ЖИТТЯ – ПІСНЯ: *Берези крізь туман в твоє вікно, // як на морозній шибіці візерунок. // І вітер весняний лаштує знов // ослаблі за зиму вербові **струни**. // Він ще устигне. // Він іще **загра**. // Прислухайся – // і ти відчуєш дійсно, як у тобі **дзвентить** ота пора, // що їй наймення **перекотипісня**.* [1, С.30].

Виразність, щирість, неосяжна жага до життя, прагнення віддати всього себе світові – основні мотиви віршів поета. Сила, міць, влучність і точність висловлювань дозволяють помітити, що перед нами постає людина високих моральних принципів, переконань. Постать, яка понад усе цінує навколишній світ, людей, що в ньому існують. Але найвищою духовною й загальнолюдською цінністю для митця є життя, як символ довгого, іноді важкого, та попри все, щасливого перебування на Землі.

ЖИТТЯ – СМЕРТЬ: Люблю, коли погаснуть ліхтарі, – // **поближча** небо, темрява **порідила**, // спішу сузір'я впізнавати скоріше // знайомі до найменшої зорі. // Із кожною поволю говорю – // оскільки їм спішити ні до чого, // в якійсь з них **скінчилася дорога**, // отожд бо знає, що і я **згорю**. // **Лишиться** тільки **іскра** серед тьми, // маленькою подобою зорі // блищатиме. Але ж дарма журитись, // бо ще ж таки хтось буде говорити – // люблю, коли погаснуть ліхтарі... [1, С.43].

Лірика митця це один з неповторних варіантів людського життя, при якому на перший план виведені поняття душевної сили, доброти, оберненої до людей, співчуття, чесної та безкомпромісної поезії.

ЖИТТЯ – КОХАННЯ – СВІТ: Живе у світі наше двоголосся, // уразливе, довірливе, відверте. // Воно не може взяти і померти, // тоді б **коханню** згинуть довелося. // Дрім'яє вечір у твоїм волоссі. // Вітри у хвіртку грюкають уперто. // А ти, мабуть, знайшла вже свій наперсток – // і в тебе вишивання почалося. // Мій голос – чорна заполох потрібна. // Твій голос – забринить червона нитка. // Калина буде. Справжній соловей. // Розсиплється вночі так дрібно-дрібно // (живе у нашій двоголоссі, видко). // А, може, в ньому цілий **світ живе?** [1, С.45].

Отже, вивчивши детально поетичні твори митця, ми дійшли висновку, що для В. Бойка життя є найвищою цінністю у світі, а найголовніша мета людини – прожити його гідно, не змарнувати. Під час дослідження також було з'ясовано, що варто розглянути й інші моральні цінності. Це й стане метою подальших розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко В.С. Обличчям до багаття: Поезії / [Худож. В.Є. Петренко] – Х.: Прапор, 1984. – 47 с.
2. Голобородько К.Ю. Ідіостиль Олександра Олеся: лінгвокогнітивна інтерпретація: [монографія], Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2010. – 527, [1] с.
3. Дорога до слобожанської душі // *Літературна скарбниця Харківщини*: навчальний посібник для студентів ВНЗ І-ІІ рівнів акредитації, Харків., 2016. – 234с.
4. Киселюк Н.П., Коляда Е.П.: «До проблеми дослідження лексики емоцій у когнітивному аспекті» // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки, №23, 2012. – С.63.
5. Маленко О.О. Мовно-естетична репрезентація цінностей буття в динаміці української поетичної творчості // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук.: Київ, 2011. – 36с.

Черненко О.И.

Харьковский педагогический университет имени Г.С. Сковороды, Харьков

ЖИЗНЬ КАК ДУХОВНАЯ ЦЕННОСТЬ В ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА ВИКТОРА БОЙКО

В статье рассматривается понятие духовной ценности жизни как составляющей языковой картины мира в творчестве Виктора Бойко, определены аспекты, благодаря которым раскрывается это понятие, проанализирована природа лексико-семантических связей между языковой и культурной картинами мира поэта, разграничены сферы

жизни духовной и жизни в обществе, выделена жизнь как ценностная составляющая существования личности, что является одним из ведущих начал в формировании творческой индивидуальности поэта.

Ключевые слова: языковая картина мира, жизнь, духовные ценности, личность, творческая индивидуальность, культура.

Chernenko O.I.

KhNPU, Kharkiv, Ukraine

LIFE AS MORAL VALUE IN THE LANGUAGE PICTURE OF THE WORLD OF VIKTOR BOYKO'S POETRY DISCOURSE

In the article the concept of moral value of life is reflected as a constituent of poetic language picture of the world in Viktor Boyko's poetry discourse, certain aspects of this concept open up, nature of lexical-semantic connections is analyzed between the language and cultural pictures of the world of the author, the spheres of life moral and life public are delimited, life as valued factor of existence of personality that is one of the leading beginning in the forming of the creative individuality of a poet is distinguished.

The purpose of the research – to isolate and explore the features of expressing the moral values of life in the poetry by Viktor Boyko. Upon learning a number of works of art by Viktor Boyko, several collections of his poems, poring over his poetic world as a person, a poet, a man whose language picture of the world we study, we see that morality, value attitude to people, the existence of the individual in society and life in particular is cross. Here there are poems about the moral unity of generations, and human relations in society, the family, among friends, peers, parents and children, men and women, and of the terrible post-war childhood of the author, and the transience of life time and the inevitability of leaving in oblivion.

Key words: language picture of the world, life, moral values, personality, creative individuality, culture.

УДК 821.09.04

Кредатусова Я., канд. філол. наук, доцент

Пряшівський університет, Пряшів, Словаччина

НАЗВИ ОСІБ В ЮРИДИЧНІЙ ЛЕКСИЦІ: СУДОЧИНСТВО (СЛОВАЦЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ПЛАН)

У статті розглядаються назви осіб, які знаходяться в текстах юридичного характеру (конкретно судочинства) в найбільш поширених лексико-семантичних полях, таких як шлюб, успадкування, сім'я та родинні зв'язки, суд, поліція, податкова і фінансова система, житло, застрахування і подаються приклади перекладу цих назв осіб у словацько-українському плані.

Ключові слова: українська мова, словацька мова, назви осіб, юридична лексика, судочинство, переклад.

© Кредатусова Я., 2017